

УДК 37.02:343.162–027.561

ЛАРИСА ЗУЄВА

Одеський національний політехнічний університет

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І.А. ЗЯЗЮНА – ПІДҐРУНТЯ ПСИХОПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СУДДІ

У статті доведена теза про те, що педагогічна майстерність І.А. Зязюна виступає підґрунтям психопедагогічного супроводу особистісно-професійного самовдосконалення судді. Пояснено, що суддівська освіта має свої унікальні особливості, адже саме судді навчають суддів. Доведено, що розвиток педагогічної майстерності суддів, має відбуватися шляхом впровадження відповідних психолого-педагогічних технологій і методик, які допоможуть вдосконалити освітній процес у відповідності до Концепції національних стандартів суддівської освіти.

Ключові слова: педагогічна майстерність І.А. Зязюна, психолого-педагогічні техніки, судді-викладачі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими теоретичними чи практичними завданнями. Суддя – одна із найскладніших юридичних професій. У діяльності професійних суддів реалізується значна кількість якостей і навичок, що органічно входять до структури особистості судді, визначають його творчий потенціал та індивідуальний стиль діяльності.

Європейська хартія про статус суддів, визначаючи очевидність зв'язку між незалежністю суддів та їхньою підготовкою, виголосила принцип, що відповідати за підготовку має “незалежний орган”, який при нагляді за якістю навчальних програм не залежатиме ані від законодавчого органу, ані від виконавчої влади, і принаймні половину складу якого становитимуть судді. Цим документом також передбачено, що склад зазначеного органу повинен забезпечити належні навчальні програми та організації, які їх впроваджують, у світлі вимог щодо неупередженості, компетентності та об'єктивності, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків судді. Пункт 15 Висновку № 4 Консультативної ради європейських суддів наголошує на тому, що: “повинна бути збережена незалежність установи, відповідальної за розробку програм та прийняття рішень стосовно того, яким має бути навчання”. У цьому пункті також стверджується, що обов'язки щодо організації та нагляду за навчанням у кожній країні покладаються лише на судові органи або будь-який інший незалежний орган. Саме тому в Україні, як і в інших країнах, суддівська освіта має свої унікальні особливості.

Процес формування високопрофесійного суддівського корпусу для здійснення справедливого правосуддя передбачає забезпечення суддівської освіти науково-педагогічними кадрами із самих же суддів, оскільки саме судді навчають суддів.

Відповідно до міжнародних стандартів, зокрема п.37 ч.1 Рекомендацій №4 Комітету Міністрів Ради Європи рекомендується, щоб «підвищення кваліфікації суддів переважно базувалося на добровільній участі суддів». Однак, враховуючи вимоги Закону України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016р., судді в Україні зобов'язані в обов'язковому порядку проходити підготовку в Національній школі суддів України, а рівень їх кваліфікації і відповідності займаній посаді визначається за результатами кваліфікаційного оцінювання. Зміна вимог до змісту суддівської освіти та обов'язок ефективного виконання нових завдань зумовлює нагальну потребу у проведенні структурних змін у педагогічних підходах навчання суддів у Національній школі суддів України.

Чинний Закон «Про судоустрій і статус суддів» вперше на законодавчому рівні закріпив базові стандарти підготовки професійних суддів та відкрив широкі можливості для участі суддівської спільноти у створенні власного науково-методичного центру. Такі стандарти закріплені у наступних положеннях: 1) Національна школа суддів України (НШСУ) створена при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України і здійснює свою діяльність відповідно до Закону та статуту, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України; 2) на НШСУ не поширюється законодавство про вищу освіту; 3) НШСУ є державною установою зі спеціальним статусом, що забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для судової системи та здійснює науково-дослідну діяльність. Безсумнівна роль НШСУ – готувати якісно нове покоління кадрів для суддівського корпусу та створювати дієву та високоефективну систему подальшого підвищення їх професійної кваліфікації.

В основу концепції підготовки майбутніх професійних суддів закладено принципи практичної спрямованості та орієнтованості на глибоке оволодіння кандидатом уміннями і навичками, необхідними при здійсненні правосуддя – засади, які визнані та широко використовуються у міжнародній практиці. Основною метою підготовки визначено, передусім, навчання кандидата на посаду судді фаховим умінням і навичкам, необхідним для повного та всебічного оволодіння професією судді, формування у нього високої моральності та професійної культури як запоруки неупередженості та незалежності у майбутньому. Серед першочергових заходів, які реалізуються НШСУ у цьому аспекті, насамперед, слід відзначити:

- формування інституційного потенціалу НШСУ як єдиного та провідного науково-методичного центру, здатного у повній мірі задовольнити потреби суддів у підготовці та підвищенні кваліфікації на основі використання сучасних психолого-педагогічних технологій та методик;

- удосконалення системи підготовки кандидатів на посаду судді, яка б забезпечувала судову систему України високопрофесійними фахівцями, кандидатами на посаду судді з об'єктивно оціненим рівнем особистих і моральних якостей, здатними чесно, неупереджено та об'єктивно здійснювати у майбутньому судочинство;

- становлення НШСУ як науково-педагогічного осередку у системі суддівської освіти;

- побудову ефективної моделі співпраці НШСУ та усього суддівського корпусу, залучення найкращих та найдосвідченіших суддів до викладання, що володіють педагогічними навичками, педагогічною майстерністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Поняття “професійна майстерність судді” є соціально значущим, оскільки до її складу входить ціла низка спеціальних характеристик, часто заснованих на культурних цінностях і традиціях суспільства.

Судді-викладачі, орієнтуючись на професіоналізм, прагнуть досягти багатобічної ерудиції, оволодіти теоретичними і практичними психологічними та педагогічними знаннями, вміннями і навичками, спираючись на моральні основи і норми поведінки у суспільстві, освітній установі.

Наразі, проблема педагогічної майстерності посідає одне з провідних місць у наукових психолого-педагогічних дослідженнях. Теорія фундатора педагогічної майстерності І.А. Зязюна не має аналогів у світі, її інноваційність, педагогічна ефективність та вагомість результатів впровадження зумовили її швидке поширення у вітчизняній і зарубіжній педагогічній освіті (Білорусь, Канада, Китай, Польща, Франція, Японія, Росія та інші країни) У майже всіх відомих нам роботах І.А. Зязюна ([2], [3], [4] та ін.) він зазначав, ЩО є справжньою освітою і якою є роль Педагога – Майстра та його учня у цьому процесі. Ключовою ідеєю педагогічної майстерності І.А. Зязюна, є те що серед всього іншого, система педагогічної підготовки є “виключно опочуттєвленою діяльністю планування майбутнього світу людства” [3]. У межах даної концепції І.А. Зязюна педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, який забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [4, С. 25], що обумовлює ефективність поступу сучасної української освіти і держави, за рахунок “опочуттєвлення”, “олюднення” професійних знань і вмінь саме завдяки діям Педагога [6].

Формування цілей статті (постановка завдання). Пояснити тезу про те, що педагогічна майстерність І.А. Зязюна є підґрунтям психопедагогічного супроводу особистісно-професійного самовдосконалення судді.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний суддя має володіти сукупністю таких складників: професійною компетентністю – знаннями права, спроможністю проводити судові засідання, спроможністю писати вмотивовані рішення; особистою компетентністю – спроможністю управлятися з обсягом роботи, приймати рішення, бути відкритим до нових технологій; соціальною компетентністю – спроможністю бути посередником у спорах, проявляти повагу до сторін, здатністю до лідерства, коли цього вимагає посада. Суддя повинен бути принциповим, мати високий рівень відповідальності за власну діяльність, прийняті рішення, а також мати витримку й неупередженість.

Законом визначено два види оцінювання роботи судді – кваліфікаційне, яке запроваджується в кадровій системі, що пов'язана із кар'єрою судді, тобто можливості піднятися по професійних сходах, і первинне кваліфікаційне оцінювання, що свого роду є одноразовою формою, засобом визначити можливість суддями здійснювати правосуддя саме зараз, на цьому етапі, у тих судах, в яких вони працюють.

Кваліфікаційне оцінювання включає такі етапи як: складання іспиту, дослідження досьє та проведення співбесіди. Критеріями кваліфікаційного оцінювання є компетентність (професійна, особиста, соціальна), професійна етика та доброчесність.

Відповідність судді критерію особистої компетентності оцінюється (встановлюється) зокрема за такими показниками як когнітивні якості особистості, емотивні якості особистості та мотиваційно-вольові якості особистості. Ці показники визначаються за допомогою відповідних тестувань особистих морально-психологічних якостей та загальних здібностей і оцінюються на підставі висновку про підсумки таких тестувань та за результатами дослідження інформації, яка міститься у суддівському досьє.

Зрозуміло, що уникнути стресових ситуацій під час періоду оцінювання суддям, напевно не вдасться, але зменшити психологічну напругу – можливо. Це завдання успішно можна вирішити завдяки підготовці суддів до використання психолого-педагогічних технік розвитку навичок саморегуляції під час проходження кваліфікаційного оцінювання та для профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності суддів.

Задля успішного розв'язання потенціальних проблем, як у період проходження кваліфікаційного оцінювання так і професійної діяльності суддів, саме й існує нагальна потреба у підготовці суддів до використання психолого-педагогічних технік розвитку навичок саморегуляції і профілактики таких станів у професійній діяльності, опанування педагогічною майстерністю судді-викладача.

Розвиток педагогічної майстерності суддів, відбуватиметься шляхом впровадження відповідних психолого-педагогічних технологій і методик, які допоможуть вдосконалити освітній процес у відповідності до Концепції національних стандартів суддівської освіти.

Особливого значення для психолого-педагогічної підготовки професійних суддів набуває моральна орієнтація, яку справедливо називають вищим видом орієнтації, тому що це – ставлення до іншої людини як до особистості, як до власного Я. "Мораль як вища форма суб'єкт-суб'єктних стосунків починається там, де є хоч проблиск такого ставлення до людини, коли починають добровільно зважати на чийсь цілі і бажання, окрім своїх власних... Важливою умовою моральності є визначення за іншими людьми права на самостійність, повагу до їх волі і неповторності, здатність доброзичливо зрозуміти і добровільно прийняти їх власні цілі..." [5, С. 22]. Одержуючи юридичну освіту майбутній суддя вивчає багато дисциплін, лише занять з духовності і моральності не відвідує, бо їх у програмі немає. Але чи означає це, що кожне заняття несе моральний заряд з плюсом чи мінусом, позитивом чи негативом? Переживаний момент допомагає заново осмислити, здавалося б, непохитний постулат, зокрема й пов'язаний з підготовкою професійних суддів. Без довір'я, порядності, професіоналізму і патріотизму – у їх природному синтезі, – вибудувати сучасну суддівську освіту неможливо. Ось чому розбудова суддівської освіти наразі має розпочатися з пошуку в загальнодержавному масштабі талановитих суддів, спроможних до викладацької діяльності.

Соціальна позиція судді-викладача, зумовлена ставленням до нього у професійному середовищі взагалі і кожного його представника зокрема. Це, власне, є його (судді-викладача) соціальний статус як судді-наставника, який виникає не стихійно, не автоматично і залежить не лише від власного бажання, а й від професійно-особистісних можливостей розвивати власні педагогічні здібності.

Приступаючи до цільової програми діагностики професійно-педагогічного відбору суддів для викладання, стало необхідним [1] :

- визначення сутнісних характеристик судді-викладача, що відповідали б запитам соціуму в часовому просторі;
- обґрунтувати закономірності формування і розвитку педагогічної майстерності суддів-викладачів;
- розробити науково-обґрунтовану програму вдосконалення їхньої педагогічної майстерності;
- перевірити дослідним шляхом науково-практичне обґрунтування необхідності навчальної програми "Основи педагогічної майстерності" для суддів-викладачів.

Адже за результатами проведених занять суддя-викладач заповнює анкету оцінювання щодо кожного судді, яка включається до суддівського досьє та містить: оцінку: оволодіння суддею відповідними знаннями, вміннями, навичками за

результатами занять, а також рекомендації для судді щодо напрямів самовдосконалення або проходження додаткового навчання.

Необхідність супроводу психологічного здоров'я професійних суддів ґрунтується на методологічних підставах, передумовах і специфіці сутності науково-методичного психопедагогічного супроводу. Наразі, поняття «психопедагогічний супровід» використовується досить широко щодо сфери освіти дорослих, проблем організації навчання і виховання в контексті модернізації освіти. Все більшого значення набувають уявлення про психопедагогічний супровід як систему професійної діяльності соціальних психологів та педагогів, яка спрямовується на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психологічного розвитку людини в ситуаціях взаємодії.

Психолого-педагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді – це особливий вид допомоги професійним суддям, призначений для сприяння вирішенню проблем професійно-особистісної гармонізації, або в їх попередженні, в межах якого здійснюється діагностика, психопедагогічне консультування та розвиток особистісно-професійних компетентностей судді.

Зрозуміло, не кожен суддя-викладач зможе легко заглиблюватися у спеціальні методики психолого-педагогічного і соціологічного дослідження, присвяченого проблемі гармонійного становлення особистості професійного судді і закономірностям її формування. Саме тому проектування цілісної програми професійно-педагогічного відбору та підготовки суддів до викладання потребує вирішення в теоретичному і практично-педагогічному цілопкладанні таких питань:

- вивчення психологічного портрету судді-слухача і судді-викладача;
- визначення шляхів і засобів формування педагогічних умінь та навичок викладання та оцінювання у суддів-викладачів;
- усвідомлення ролі загальнодидактичних і часткових інтерактивних методик у формуванні та розвитку особистості суддів, їх єдність і взаємозв'язок;
- вивчення передового педагогічного досвіду і його запровадження у практичній викладацькій діяльності суддів-викладачів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Взагалі, діяльність судді-викладача характеризується педагогічною доцільністю за спрямованістю, індивідуально-творчим характером за змістом і оптимальністю за вибором засобів. У викладацькій діяльності розвивається і реалізується педагогічна майстерність судді, яку структурно визначають такі складові: педагогічна спрямованість особистості, професійні знання, здібності до педагогічної діяльності, педагогічна техніка.

Відтак, методики діагностики професійно-педагогічного відбору суддів для викладання, мають ґрунтуватися на концепції педагогічної майстерності І.А. Зязюна. При визначенні критеріїв професійної майстерності суддів у системі суддівської освіти, у край необхідності спиратися на методологію педагогічної майстерності. Така майстерність судді, у структурі особистості, постає як система, що здатна до самоорганізації, де системоутворюючим фактором є морально-гуманістична спрямованість.

Список використаних джерел

1. Зуєва Л. Є. Критерії педагогічної майстерності І.А. Зязюна – підґрунтя психолого-педагогічної підготовки професійних суддів в Україні / Л. Є. Зуєва // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. О.Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – Вип. 45 (49) : матер. 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. : «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників», 25-26 травня 2016 р. – Ч. 2. – С. 122-134.

2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : Наук.-метод. посіб. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / Іван Андрійович Зязюн. – Київ : [б. в.] ; Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
4. Педагогічна майстерність : підручник / За ред. І. А. Зязюна. – 3-є вид., допов. і переробл. – К. : Богданова А.М., 2008. – 376 с.
5. Сагатовський В. Н. Весы Фемиды и суд совести [Текст] : Популярныe очерки об этике и этикете / В. Н. Сагатовский. – М. : Мол. гвардия, 1982. – 206 с.
6. Семенова А. В. Педагогічна майстерність І.А. Зязюна – маяк для педагогів за покликанням. / Алла Василівна Семенова / Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти зб. наук. пр. / ред. О.Г. Романовський. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2015. – Випуск 42 (46). матер. 1-ї міжнар. наук.-практ. конф. : “Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників” травень 2015 р. – Ч. 1. – С. 56—65.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017 р.

ЗУЕВА Л.

Одесский политехнический институт, Украина

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО И.А. ЗЯЗЮНА - ОСНОВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОУСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СУДЬИ

В статье доказан тезис о том, что педагогическое мастерство И.А. Зязюна выступает основой психопедагогического сопровождения личностно-профессионального самосовершенствования судьи. Объяснено, что судебское образование имеет свои уникальные особенности, ведь именно судьи обучают судей. Доказано, что развитие педагогического мастерства судей должно происходить путем внедрения соответствующих психолого-педагогических технологий и методик, которые помогут усовершенствовать образовательный процесс в соответствии с Концепцией национальных стандартов судебское образования.

Ключевые слова: педагогическое мастерство И.А. Зязюна, психолого-педагогические техники, судьи-преподаватели

ZUEVA L.

Odessa Polytechnic Institute, Ukraine

PEDAGOGICAL WORKSHOP IA ZIZUUNA - THE BASIS OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPLY OF THE PERSONAL AND PROFESSIONAL SELF-ADMINISTRATION OF THE COURT

The article proves the thesis that the pedagogical skill of IA Zyazyun acts as the basis for the psycho-pedagogical support of the personally-professional self-improvement of the judge. It is explained that judicial education has its own unique features, since it is judges who train judges. It has been proved that the development of pedagogical skills of judges should take place through the introduction of appropriate psychological and pedagogical technologies and techniques that will help improve the educational process in accordance with the Concept of National Standards for Judicial Education. In determining the criteria for judges professional craftsmanship in the system of judicial education, it is extremely necessary to rely on the methodology of pedagogical skill. This skill of a judge, in the structure of personality, appears as a system capable of self-organization, where the system-forming factor is a moral-humanist orientation.

Key words: pedagogical skill I. Zyazyun, psychological and pedagogical techniques, judge-teachers